

Stimate domnule Avocat al Poporului,

În ședința de Guvern din 8 noiembrie a.c. a fost adoptată Ordonanța de urgență **nr. 82 /2017 pentru modificarea și completarea unor acte normative**, ordonanță prin care se modifică Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice, cu modificările și completările ulterioare; Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 6/2009 privind instituirea pensiei sociale minime garantate, aprobată prin Legea nr. 196/2009, cu modificările ulterioare, Legea nr. 411/2004 privind fondurile de pensii administrate privat, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 482 din 18 iulie 2007, cu modificările și completările ulterioare; Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 9/2017 privind unele măsuri bugetare în anul 2017, prorogarea unor termene, precum și modificarea și completarea unor acte normative; Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 111/2010 privind concediul și indemnizația lunară pentru creșterea copiilor și Legea nr. 196/2016 privind venitul minim de incluziune.

Guvernul a motivat adoptarea acestei ordonanțe de urgență „întrucât Programul de guvernare 2017—2020 conține prevederi referitoare la adoptarea, în anul 2018, a unor măsuri privind majorarea valorii punctului de pensie pentru pensionarii sistemului public de pensii și a indemnizației sociale pentru pensionari, dat fiind că la fundamentarea bugetului de stat și a bugetului asigurărilor sociale de stat este necesar ca aceste măsuri să fie aprobate prin acte normative, luând în considerare reglementările din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice, cu modificările și completările ulterioare, potrivit cărora majorările anuale ale valorii punctului de pensie prevăzute de lege reprezintă praguri minime, urmând ca valori superioare ale punctului de pensie să poată fi stabilite prin legea anuală a bugetului asigurărilor sociale de stat, întrucât politica bugetară trebuie să respecte anumite angajamente în ceea ce privește deficitul bugetar și să fie în deplin acord cu noile modificări legislative din domeniul fiscal care conduc la menținerea în valoare absolută a veniturilor acumulate în conturile individuale ale participanților la pilonul II de pensii, dat fiind grupul-țintă căruia i se adresează, și anume pensionarii sistemului public de pensii, participanții la fondurile private de pensii, părinții activi pe piața muncii și categoriile defavorizate ale populației, luând în considerare că măsurile de protecție socială propuse au consecințe pozitive pentru beneficiarii sistemului public de pensii din România și sunt menite să vină în sprijinul populației, atât prin majorarea unor drepturi sociale acordate, cât și prin menținerea unora, fără a periclita bunăstarea socială a acestora, potrivit Legii asistenței sociale nr. 292/2011, cu modificările și completările ulterioare, quantumul beneficiilor de asistență socială se stabilește în raport cu indicatorul social de referință a cărui valoare este prevăzută de Legea nr. 76/2002 privind sistemul asigurărilor pentru șomaj și stimularea ocupării forței de muncă, cu modificările și completările ulterioare.

Astfel, beneficiile de asistență socială, inclusiv alocațiile pentru copii, ajutoarele sociale sau prestațiile destinate persoanelor cu dizabilități sunt stabilite în raport cu indicatorul social de referință, singurul beneficiu care nu are această raportare fiind constituit de indemnizația pentru creșterea copilului prevăzută de Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 111/2010 privind concediul și indemnizația lunară pentru creșterea copiilor, aprobată cu modificări prin Legea nr. 132/2011, cu modificările și completările ulterioare, întrucât în acordarea beneficiilor de asistență socială este necesar să existe un mod unitar de abordare și o corelare cu măsurile din domeniul ocupării, astfel încât beneficiile de asistență socială să nu determine un grad ridicat de dependență al beneficiarilor, având în vedere cele prezentate anterior, se impune și corelarea quantumului minim al indemnizației pentru creșterea copilului cu celelalte beneficii de asistență socială și raportarea

acesteia la indicatorul social de referință

Întrucât prin Legea nr. 196/2016 privind venitul minim de incluziune a fost instituit un nou beneficiu de asistență socială prin consolidarea ajutorului social, a alocației pentru susținerea familiei și a ajutorului pentru încălzirea locuinței, iar aplicarea acestuia, propusă din aprilie 2018, depinde de realizarea Sistemului național informatic al asistenței sociale și de capacitatea autorităților administrației publice locale de a asigura prelucrarea informatică a datelor privind solicitanții și

verificarea criteriilor de eligibilitate, deoarece din punct de vedere administrativ atât la nivel central, cât și la nivel local nu pot fi finalizate procedurile de implementare și având în vedere că noile drepturi nu vor putea fi acordate în condițiile în care cele anterioare vor înceta de drept, pentru a nu se crea probleme sociale ce afectează aproximativ 600.000 familii și persoane singure beneficiare

este imperios necesară modificarea termenului de aplicare a Legii nr. 196/2016

Având în vedere că prevederile Legii-cadru nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice prevăd majorarea drepturilor salariale cu 25%, începând cu data de 1 ianuarie 2018, pentru întreg personalul plătit din fonduri publice, și ținând cont de necesitatea asigurării unui tratament nediscriminatoriu între categoriile de personal din sectorul bugetar, se impune abrogarea

alin. (2) al art. 31 din Legea nr. 223/2015 Totodată, este de precizat că neadoptarea acestei

măsuri ar avea un impact negativ asupra bugetului general consolidat pe anul 2018

Având în vedere că legislația națională obligă la inițierea negocierii colective doar la angajatorii cu peste 21 de salariați, prin prezenta ordonanță de urgență se asigură cadrul normativ necesar pentru stimularea negocierii colective la nivel de unitate pentru toate categoriile de angajatori,

indiferent de numărul de salariați

Astfel, pentru aplicarea ultimelor modificări ale Codului fiscal se propune eliminarea restricțiilor în ceea ce privește inițierea negocierii colective în vederea încheierii contractelor colective de muncă, introducându-se totodată derogări de la termenele și condițiile de reprezentativitate prevăzute de actuala reglementare.

În lipsa adoptării prezentului act normativ interesele angajatorilor cu mai puțin de 21 de salariați ar fi prejudiciate prin imposibilitatea inițierii negocierii colective la nivel de unitate, afectând astfel atât drepturile și obligațiile angajatorilor, cât și pe cele ale salariaților.

Se creează premisele flexibilizării condițiilor de reprezentativitate solicitate la negocierea contractelor colective de muncă prin introducerea federațiilor sindicale reprezentative la nivelul sectorului de activitate și al confederațiilor reprezentative la nivel național, împreună cu reprezentanți ai salariaților.

În considerarea faptului că aceste elemente vizează interesul general public și constituie situații de urgență și extraordinare a căror reglementare nu poate fi amânată, în temeiul art. 115 alin. (4) din

Constituția României, republicată, Guvernul României adoptă prezenta ordonanță de urgență ”
(sursa: motivarea OUG 82/2017)

A.) Considerente extrinseci privitoare la neconstituționalitatea OUG nr.82/2017.

I.)

1.) Prin adoptarea **Articolului II al O.U.G/ 82./2017**, și anume „Alineatul (3) al articolului 43 din Legea nr. 411/2004 privind fondurile de pensii administrate privat, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 482 din 18 iulie 2007, cu modificările și completările ulterioare, se modifică și va avea următorul cuprins: „(3) Începând cu data de 1 ianuarie 2018 cota de contribuție la fondul de pensii este de 3,75% ”, considerăm că **Guvernul României încalcă prevederile art. 115 alin. (6) din Constituția României.**

Încalcă prevederile constituționale mai sus arătate deoarece **afectează drepturi prevăzute de Constituție**, normele constituționale fiind art. 44, alin. (1) și (2), coroborat cu art. 47 alin.

(2), **dreptul de proprietate și dreptul la pensie**, iar prevederile constituționale interzic adoptarea de ordonanțe de urgență în această materie.

2.) De asemenea, prin adoptarea **Art. VII al OUG nr.82/2017**, guvernul legiferează și, astfel, **se afectează dreptul la negocieri colective în materie de muncă**.

Încalcă prevederile constituționale mai sus arătate deoarece **afectează drepturi prevăzute de Constituție**, norma constituțională fiind alin. (6) al art. 41, **dreptul la negocieri colective**, iar **prevederile constituționale interzic adoptarea de ordonanțe de urgență în această materie**.

„Ordonanțele de urgență nu pot fi adoptate..., nu pot afecta drepturile, libertățile și îndatoririle prevăzute de constituție...”(alin.6, art.115 din Constituție).

II.)

Un alt motiv extrinsec de neconstituționalitate este **inexistența stării extraordinare și a situației de urgență** care să justifice adoptarea și intrarea în vigoare, deîndată, a actului normativ.

Prin adoptarea OUG 82/2017, Guvernul a încălcat procedura constituțională pentru adoptarea unei ordonanțe de urgență, procedură prevăzută de **art. 115 alin. (4) din Constituție**.

Niciuna dintre condițiile prevăzute în Constituție pentru exercitarea delegării legislative de către Executiv nu a fost respectată la adoptarea OUG 82/2017, respectiv:

- **NU** există o situație extraordinară care să fi justificat adoptarea prin OUG a unor măsuri cu un impact major social față de cetățeni, cu un major impact economic și față de angajamentele asumate în calitate de țară membra UE;
- **reglementarea acestor măsuri nu era sub presiunea unui termen** pentru adoptarea în regim de urgență, din contră adoptarea acestor măsuri într-un timp atât de scurt și cu aplicabilitate imediată, a făcut imposibilă realizarea și calcularea impactului real din punct de vedere economic atât la nivelul beneficiarilor – contribuabili, cât și pentru statul român în raport de eventualele sancțiuni economice și politice la nivelul UE;
- **URGENȚA nu a fost motivată în cuprinsul ordonanței criticate**, în particular pentru **Art. II. Mai mult, considerăm că „urgența” Guvernului de a reduce contribuția la pilonul II de pensii la valoarea de 3,75% derivă din intenția acoperirii unei încălcări evidente a Legii nr.411/2004 și anume obligația ca această contribuție la pilonul II să fie de 6%, începând cu data de 1 Ianuarie 2017 (art.43 alin.3 din Legea nr.411/2004).**

În jurisprudența sa, Curtea Constituțională a apreciat că, pentru Executiv, în procedura adoptării unei ordonanțe de urgență, cele trei condiții sus menționate sunt obligatorii și cumulative (*Decizia CCR nr. 255/2005*). De asemenea, considerăm că a exercita inițiativa legislativă pentru a acoperi nerespectarea dispozițiilor art.43 alin.(3) din Legea 411/2004 constituie, în sine, o încălcare a principiului legalității prevăzut de art.1 alin.(5) din Constituție.

În cazul OUG 82/2017, Guvernul nu a constatat și nu a probat existența niciunui pericol imediat la adresa unui interes public, care să fie nevoie a fi apărut prin măsurile adoptate intempestiv prin OUG 82/2017.

Din contră, prin adoptarea OUG 82/2017, în forma publicată în Monitorul Oficial al României, s-au adus grave atingeri atât unor drepturi și libertăți fundamentale ale cetățenilor, cât și intereselor publice ale statului român în cadrul angajamentelor internaționale și europene.

Prin *Decizia nr. 42/2014*, Curtea Constituțională a statuat ca motivele extraordinare care justifică emiterea ordonanței de urgență trebuie apreciate în funcție de momentul emiterii ordonanței, iar nu în funcție de factorii interveniți ulterior.

Guvernul nu a justificat nici existența unor „**situații extraordinare a căror reglementare nu poate fi amânată**”. Societatea românească, în ansamblul ei, nu este supusă unor situații extraordinare din punct de vedere economic care, datorită circumstanțelor excepționale, ar fi impus adoptarea de soluții normative imediate de genul celor prevăzute în OUG 82/2017, în scopul evitării unei grave atingeri aduse interesului public (*Decizia CCR nr. 65/1995*).

Nu este suficient ca Executivul să invoce în cuprinsul ordonanței de urgență exclusiv urgența reglementării, **Curtea Constituțională a statuat obligația Guvernului de a motiva și identifica în cuprinsul ordonanței, situația extraordinară a cărei reglementare nu poate fi amânată.**

Urgența reglementării nu echivalează cu existența situației extraordinare, reglementarea operativă putându-se realiza și pe calea procedurii obișnuite de legiferare (*Decizia CCR nr. 421/2007*).

Mai mult, **urgența NU poate fi acreditată sau motivată nici de utilitatea reglementării** (*Decizia nr. 255/2005*), **nici de oportunitatea** sau rațiunea acesteia (*Decizia nr. 109/2010*), **nici măcar de nevoia armonizării legislației române cu cea comunitară** (*Decizia nr. 15/2000*).

III.)

Guvernul a încălcat prevederile legale privind transparența în adoptarea actelor legislative, a încălcat prevederile art. 7 alin. (2) și alin. (3) din Legea nr. 52/2003.

Prevederile regăsite în **art. VII din OUG nr. 82/2017**, textul normativ propus, nu au fost publicate anterior pe site-ul Guvernului, nu au fost comunicate partenerilor sociali, nu au făcut parte din proiectul înaintat Consiliului Economic și Social pentru avizare!!! Încălcându-se, astfel, prevederile **tezei a I-a a alin. (2) art. 7 din Legea nr. 502/2003**.

Pe site-ul Guvernului **nu a fost publicat un studiu de impact**, așadar OUG nr. 82/2017 a fost adoptată și cu încălcarea prevederilor **tezei a II-a a alin. (2) art. 7 din Legea nr. 502/2003**.

Partenerilor sociali, sindicate și asociații patronale, nu li s-a comunicat textul normativ care se regăsește în art. VII (al OUG nr. 82/2017) și nici studiul de impact, **încălcându-se prevederile alin. (3) al art. 7 din Legea nr. 502/2003**.

OG nr. 82/2017 a fost adoptată cu încălcarea principiilor transparenței decizionale, informarea și consultarea cetățenilor și asociațiilor legal constituite, **au fost nesocotite prevederile alin. (2) și alin. (3) din Legea nr. 52/2003 ! Nesocotind, astfel, chiar LEGEA!**

S-a încălcat, în mod grosolan, Legea nr. 52/2003 și actul normativ astfel adoptat, **OG nr. 82/2017, este neconstituțional**, fiind adoptat **cu încălcarea prevederilor alin. (5) al art.1 din Constituția României**.

B.) Considerente intrinseci de neconstituționalitate.

I.) Prevederea contestată încalcă dreptul de proprietate privată prevăzut de art. 44 din Constituție și art. 1 din Protocolul 1 CEDO

1.) Considerații teoretice cu privire la dreptul de proprietate privată. **Dreptul la pensie reprezintă un bun care intră în sfera de protecție a dreptului de proprietate**

i. ***Dreptul de proprietate. Curtea Constituțională a confirmat că pensia se încadrează în noțiunea de "bun" în sensul CEDO***

Art. 44 alin. (2) din Constituție dispune:

„Proprietatea privată este garantată și ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular.”

Art. 1 alin. 1 din Protocolul adițional la Convenția Europeană a Drepturilor Omului consacră dreptul particularilor la protecția proprietății indiferent că aceasta este amenințată de Stat ori de un alt particular:

„Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.”

În ceea ce privește noțiunea de bunuri care fac obiectul proprietății, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) a stabilit că **noțiunea de „bun” protejat prin art. 1 Protocolul 1 la CEDO are un înțeles foarte cuprinzător, el înglobând orice interes al unei persoane de drept privat, care are o valoare economică.** Curtea a amintit că noțiunea de „bunuri” conținută de art. 1 din Protocolul nr. 1 poate acoperi atât „bunurile actuale” cât și valori patrimoniale, inclusiv creanțe în baza cărora se poate pretinde cel puțin o „speranță legitimă” pentru a obține utilizarea efectivă a unui drept de proprietate.

Astfel, în practica CEDO au fost recunoscute ca fiind protejate în baza art. 1 Protocolul nr. 1 la Convenție următoarele drepturi patrimoniale incorporale: **sume de bani** (*Raffineries grecques Stran et Stratis Andreadis c. Grèce*); **dreptul la despăgubiri întemeiat pe îmbogățirea fără justă cauză** (*O.N. c. Bulgariei*); **titluri de stat** (*Jasinskij c. Lituaniei*), **răspundere civilă delictuală** (*Presos Compania Naviera c. Belgiei*); **acțiuni** la o societate comercială (*Sovtransavto c. Ucrainei*); **părțile sociale** la o societate de persoane (*X. c. Regatului Unit*, dec. 27 mai 1967); drepturi de **proprietate intelectuală** – mărci, drept de autor, brevete de invenție (*Dima c. României*, *Anheuser-Busch c. Portugaliei*); folosirea unui **nume de domeniu** (*Pfaeffgen GMBH c. Germaniei*); **clientela** (*Ian Edgar Liverpool c. Royaume-Uni*; *Buzescu c. României*); **fondul de comerț** (*Iatridis c. Greciei*); interese economice privind **gestionarea unei afaceri** (licențe) (*Tre Traktor c. Suediei*; *Pudas c. Suediei*); **drepturi la pensii și alte sume plătite de asigurările sociale** (*Stec c. Regatului Unit*); indemnizație de șomaj, alocație pentru îngrijirea persoanelor cu handicap (*Moskal c. Poloniei*), etc.; **onorariul avocaților** – (*Ambruosi c. Italiei*).

Această calificare a fost reținută în mod constant^[1] și de Curtea Constituțională a României care a sancționat în mai multe rânduri instituirea unor restrângeri care afectează însăși substanța dreptului de proprietate: **"dreptul de creanță este un bun, fiind astfel aplicabile în privința acestuia pe deplin dispozițiile constituționale referitoare la dreptul de proprietate privată"**^[2]

Referitor la obiectul proprietății private ocrotite prin dispozițiile constituționale, principiul constituțional al garantării proprietății private trebuie respectat în privința oricăror drepturi patrimoniale, sau altfel spus în privința oricăror "bunuri".

CEDO a reținut că „*notiunea de bun înglobează orice interes al unei persoane de drept privat ce are valoare economică, astfel încât dreptul la pensie și, evident, dreptul la salariu sunt asimilate dreptului de proprietate (cauza Buchen versus Cehia). Pensia constituie un «drept de proprietate» în sensul Convenției și a Protocoalelor adiționale, iar reducerea prin recalculare a acestui drept ar echivala cu o expropriere*”.

Faptul că pensia reprezintă un bun care intră în sfera de protecție a dreptului de proprietate a fost confirmat în mai multe rânduri atât de CEDO, cât și de CCR:

- **se poate considera că pensia este un bun care intră sub protecția art. 1 din Protocolul nr. 1 CEDO (Decizia CCR nr. 873/25.06.2010):**

*”Curtea reține că, potrivit art. 1 din Protocolul nr. 1 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, >. Noțiunea > utilizată de acest text are o semnificație autonomă, **putându-se considera că pensia este un bun care intră sub protecția acestui text.**”*

- în cauza Gaygusuz versus Austria (1996), CEDO a decis că *”pensia constituie un drept patrimonial în sensul art. 1 din Protocolul 1 al Convenției pentru drepturile omului și se constată o discriminare în sensul articolului 14, dacă lipsește o justificare obiectivă rezonabilă pentru diminuarea patrimoniului reclamantului”;*
- în cauza Akdejeva versus Letonia (2007), CEDO a obligat statul leton la despăgubiri, stabilind că a fost încălcat articolul 6 din Convenția drepturilor omului și articolul 1 din Protocolul 1, în cazul în care se procedează la recalcularea în minus a pensiei, dat fiind că este vorba despre un drept câștigat;
- în cauza Muller versus Austria, precum și în numeroase alte spețe similare, s-a decis constant în sensul că *”o reducere substanțială a nivelului pensiei ar putea fi considerată ca afectând substanța dreptului de proprietate și chiar a însuși dreptului de a rămâne beneficiar al sistemului de asigurare la bătrânețe”;*

Pe plan intern, mențiunile anterioare intră în sfera art. 44 alin. 1 din Constituție, de unde reiese că dreptul de proprietate și creanțele asupra statului sunt garantate. În domeniul de aplicare a textului constituțional intră orice creanță asupra statului, deci inclusiv salariile și pensiile plătite de la buget.

Referitor la înțelesul noțiunii de „*speranță legitimă*”, s-a statuat în numeroase soluții pe spețe că această noțiune trebuie înțeleasă și interpretată ca avându-și temeiul în dreptul cetățeanului la coerență și siguranță legislativă astfel ca, în temeiul legii, acesta să își poată valorifica, păstra și apăra drepturile. Cu alte cuvinte, este vorba de concretizarea principiului constituțional, propriu oricărui stat de drept, privind supremația legii.

- i. **Ingerințe ale dreptului de proprietate privată. Condițiile în care poate avea loc o restrângere legitimă a dreptului de proprietate privată**

Așa cum anticipam mai sus, dreptul de proprietate are un caracter relativ, fiind de neconceput o societate în care nu există limitări ale acestuia. Aceste limitări sunt prevăzute de **art. 53 din Constituție** care enumeră exhaustiv excepțiile, de strictă aplicare și interpretare în care este permisă restrângerea unor drepturi, astfel:

„(1) *Exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege și **numai dacă se impune**, după caz, pentru: apărarea securității naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor; desfășurarea instrucției penale; prevenirea consecințelor unei calamități naturale, ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav.*

(2) *Restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică. Măsura trebuie să fie **proporțională cu situația** care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și **fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății**.*”

Ca regulă, limitările aduse dreptului de proprietate sunt fixate prin lege^[3] numai în interes general, colectiv, și țin de libera apreciere a statelor al căror rol este între altele de a corela interesul individual cu cel general. Această posibilitate a statelor de a putea limita exercitarea dreptului de proprietate privată în anumite condiții excepționale reflectă *realitatea conform căreia nu există drepturi absolute*^[4] și se concretizează prin instituirea unor reglementări privitoare la naționalizare, expropriere sau la folosirea subsolului unei proprietăți imobiliare de către autoritățile publice.

Însă, deși exercitarea dreptului de proprietate poate comporta în mod evident și ingerințe, statul putând limita exercitiului unor drepturi sau al unor libertăți, aceasta nu se poate realiza decât în anumite condiții cumulative expres prevăzute de art. 53 din Constituție. Astfel, **restrângerea trebuie prevăzută în lege, trebuie să se impună pentru apărarea drepturilor și libertăților cetățenești și să fie necesară într-o societate democratică.**

În legătură cu acest aspect, recunoscând marja de apreciere a statelor în materia legislației sociale, CEDO a subliniat în mod constant în jurisprudența sa^[5] obligația autorităților publice de a menține un just echilibru între interesul general și imperativele protecției drepturilor fundamentale ale persoanei (în care se încadrează și dreptul de proprietate), echilibru care nu este menținut ori de câte ori, prin diminuarea drepturilor patrimoniale, persoana trebuie să suporte o sarcină excesivă și disproporționată. Într-o astfel de situație, există o încălcare a art.1 din Protocolul nr. 1 la Convenție, determinată de încălcarea caracterului rezonabil și proporțional al diminuării drepturilor patrimoniale.

Tot în acest sens, în *Cauza Sporrang și Lonnroth împotriva Suediei din 1982*, CEDO a reținut că, deși lasă intact dreptul de proprietate din punct de vedere juridic, interdicțiile stabilite în exercitarea acestuia sunt de natură să reducă semnificativ posibilitatea de exercitare efectivă. În aceste condiții, dreptul de proprietate devine precar, fiind afectat în însăși substanța sa, astfel încât interdicțiile în cauză se înfățișează drept o povară specială și excesivă, fapt care legitimează o solicitare de restrângere a acestora sau de acordare a unor reparații corespunzătoare.

În același sens, în jurisprudența sa^[6], **Curtea Constituțională arată că este esențial ca prin limitele obiectului ori atributelor dreptului de proprietate să nu fie anihilat complet dreptul de proprietate.**

Așa cum am evocat, dreptul de proprietate privată este un drept fundamental al indivizilor unui stat, putând fi limitat doar în situații excepționale și justificate prin necesitatea ocrotirii unui interes general. Această teză a fost îmbrățișată și în jurisprudența Curții Constituționale care a procedat la sancționarea în nenumărate rânduri a derapajului legiuitorului de a încălca dreptul de proprietate privată al cetățenilor ori al entităților private.

Astfel printr-o decizie[7] Curtea a statuat că „*restrângerea unui drept constituțional în scopul apărării unor drepturi ale cetățenilor este posibilă numai în considerarea unui anume drept, ca o măsură ce se impune, întrucât, fără această restrângere, dreptul respectiv ar fi grav afectat și, potrivit principiului proporționalității, numai în limitele necesare pentru ca acel drept să nu fie, cel puțin în parte compromis*”.

Aplicând această interpretare constituțională de principiu la o situație concretă de încălcare a dreptului de proprietate privată, Curtea a „*constatat că restrângerea operată asupra dreptului de proprietate nu poate fi justificată prin dispozițiile art. 53 din Constituție, din moment ce măsura criticată nu este necesară într-o societate democratică*”[8].

Printr-o altă Decizie[9] cu relevanță în controlul solicitat în prezenta cauză Curtea a reținut că “*prin condiționarea accesului la sistemul de gaze de încheierea contractului prevăzut de art. 65 alin. (2) din Legea gazelor nr. 351/2004 prin care solicitantul consimte preluarea în patrimoniul operatorului licențiat a obiectivelor/conductelor realizate, fără acordarea posibilității solicitantului de a-și recupera contravaloarea investiției realizate prin mijloacele financiare și materiale proprii, precum și prin interpretarea că preluarea se face în mod obligatoriu cu titlu gratuit, Curtea reține că este înfrânt justul echilibru care trebuie să existe între interesele generale și cele individuale.*”

În concluzie, față de cele expuse mai sus, exercițiul unor drepturi poate fi restrâns prin lege numai dacă sunt îndeplinite în mod cumulativ următoarele condiții, pe deplin aplicabile și prezentei spețe:

- restrângerea se impune pentru apărarea drepturilor și libertăților cetățenești;
- este proporțională cu situația care a determinat-o;
- este aplicată în mod nediscriminatoriu;
- nu aduce atingere existenței dreptului.

- Proprietatea privată este garantată în mod egal de lege, indiferent de titular. Orice situație contrară reprezintă și o încălcare a principiului egalității în drepturi prevăzut de art. 16 din Constituție***

O altă perspectivă care se cuvine subliniată este că potrivit art. 44 alin. (2) din Constituție, „*Proprietatea privată este garantată și ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular.*”

Art. 44 alin. (4) din Constituție întărește această idee, prevăzând că

*„sunt interzise naționalizarea sau orice alte măsuri de trecere silită în proprietate publică a unor bunuri pe baza apartenenței sociale, etnice, religioase, politice sau **de altă natură discriminatorie a titularilor.**”*

Această perspectivă este o expresie a principiului egalității cetățenilor în drepturi, principiu consacrat la rândul său în art. 16 din Constituție:

”(1) Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări.”

Potrivit jurisprudenței constante a Curții Constituționale,

„principiul egalității în drepturi presupune instituirea unui tratament egal pentru situații care, în funcție de scopul urmărit, nu sunt diferite” [10],

iar

*„situațiile în care se află anumite categorii de persoane trebuie să difere în esență pentru a se justifica deosebirea de tratament juridic, iar această deosebire de tratament trebuie să se bazeze pe un **criteriu obiectiv și rațional**”[11]*

„nesocotirea principiului egalității în drepturi are drept consecință neconstituționalitatea normei care instituie un privilegiu ori o discriminare. În acest sens, Curtea constată că, potrivit jurisprudenței sale, discriminarea se bazează pe noțiunea de excludere de la un drept/beneficiu, iar remediul constituțional specific, în cazul constatării neconstituționalității discriminării, îl reprezintă acordarea sau accesul la beneficiul dreptului”[12].

Așadar, orice reglementare de natură să influențeze dreptul de proprietate privată trebuie să respecte și cerința garantării în mod egal între cetățeni a dreptului de proprietate, cu respectarea principiului egalității în fața legii.

II.) Dispoziția legală contestată încalcă dreptul de proprietate cu privire la pensie și principiul egalității în fața legii

Așa cum vom arăta în continuare, prin Art. II din OUG nr. 82/08.11.2017 se încalcă dreptul de proprietate privată.

i. ***Specificitatea dreptului la pensie în cadrul legislativ consacrat Pilonului II – drepturi și garanții sporite față de Pilonul I***

Obligativitatea pilonului II. Beneficiarul Pilonului II este „prizonierul” acestuia. La înființarea sistemului de pensii administrate privat, persoanele cu vârsta până la 35 de ani au fost obligate să adere la unul din aceste fonduri, în timp ce persoanele cu vârsta între 35 și 45 de ani au avut posibilitatea de a opta dacă să adere la Pilonul II. În orice caz, relația dintre fiecare participant și fondul de pensii este guvernată de un contract, **fiecare participant optând liber pentru fondul de pensii dorit.** Iar o dată încheiat acest contract, indiferent dacă o persoană a optat pentru participarea la sistemul de pensii administrate privat (având între 35 și 45 de ani) sau a fost obligată să adere (având până în 35 de ani), **este imposibil ca acea persoană să se retragă din sistemul de pensii administrate privat până la momentul dobândirii dreptului la pensia privată.**

Specificitatea acestui sistem de pensii rezidă din regimul juridic complet diferit al pensiei acumulate în Pilonul II, care conferă drepturi și garanții suplimentare cetățenilor cărora li se recunoaște calitatea de participanți în viziunea Legii nr. 411/2004.

Beneficiarul Pilonului II are un drept de proprietate asupra pensiei acumulate. Spre deosebire de sistemul public de pensii, contribuția fiecărui participant este administrată în mod individual și se regăsește, în mod distinct, într-un cont individual deschis pe numele fiecărui participant, toate contribuțiile și transferurile de disponibilități ale participantului, precum și accesoriile aferente acestora virându-se în contul său individual, potrivit art. 47 din Legea nr. 411/2004.

Mai mult, art. 48 din Legea nr. 411/2004 consacră în *terminis* un drept de proprietate cu privire la pensia acumulată pe baza contribuției virate în Pilonul II, textul prevăzând expres că participantul la fondurile de pensii administrate privat este **proprietarul** activului personal din contul său. Faptul că participantul este proprietarul activului din contul său este confirmat și de alte drepturi derivând din această împrejurare, precum: faptul că activul personal nu poate face obiectul unei executări silite/ tranzacții, faptul că moștenitorii unui participant decedat înainte de pensionare vor beneficia de suma de bani din contul participantului.

Or, spre deosebire de acest sistem, în sistemul public de pensii nu există astfel de drepturi tocmai pentru că pensia se individualizează în persoana beneficiarului doar la momentul la care acesta se pensionează. Banii aferenți nu sunt păstrați într-un cont aparținând unei anumite persoane. Contribuțiile strânse de la persoanele asigurate sunt utilizate pentru plata pensionarilor de la momentul respectiv, neexistând nicio garanție cu privire la existența unor fonduri publice suficiente pentru acoperirea pensiilor viitorilor pensionari.

Factorii care influențează cuantumul pensiei acumulate în Pilonul II. În ceea ce privește cuantumul pensiei administrate privat, legea care reglementează fondurile de pensii administrate privat prevedea încă de la momentul intrării în vigoare, potrivit art. 43 alin. (3), o creștere constantă a cotei de contribuție cu 0,5% pe an până în anul 2016, fiind asumat de legiuitor că aceasta urma să ajungă până la 6% în anul 2016 (ceea ce nu s-a întâmplat, urmare a limitării creșterii preconizate a contribuției în ultimii 3 ani).

Astfel, în sistemul fondurilor de pensii administrate privat, cuantumul pensiei primite depinde pe de o parte de contribuția adusă, iar pe de altă parte de randamentul fondului privat în funcție de investițiile realizate, cu respectarea marjei de investiții prevăzute în metodologia aferentă. Iar așa cum am arătat, creșterea cotei de contribuție era garantată de lege până la cota de 6%.

Acest cuantum al contribuției influențează în mod direct cuantumul viitoarei pensii specifice Pilonului II, în condițiile în care cu cât contribuția este mai mare cu atât acumularea în timp și randamentul compus pe perioada până la momentul pensionării este mai mare, potrivit unor algoritmi matematici simpli avuți în vedere la momentul creării Pilonului II.

Or, garanția unei astfel de acumulări constante de sume de bani în timp, cât și un anumit nivel al randamentului acestui sistem de acumulare nu există în sistemul public de pensii, CCR reținând prin Decizia 1237/6.10.2010 că „*deși consacră dreptul la pensie, art.47 alin.(2) din Constituție nu oferă garanții și cu privire la algoritmul de creștere a cuantumului acesteia în viitor.*”

Așadar, cuantumul pensiei din sistemul public are la bază principiul contributivității, fiind însă influențat de resursele financiare ale bugetului, de decizii politice care influențează valoarea punctului de pensie, procentul populației active, rata demografică etc. Toți acești factori care influențează nivelul pensiei sunt foarte greu de prezis.

De exemplu, legea pensiilor cu privire la modificarea valorii punctului de pensie a fost modificată de nenumărate ori în ultimii 10 ani, de când a intrat în vigoare sistemul de pensii administrat privat.

Sumara prezentare comparativă de mai sus conduce la concluzia că toate criteriile analizate reprezintă o serie de garanții oferite doar de sistemul fondurilor de pensii administrate privat (Pilonul II), nu și de sistemul public de pensii. În consecință, **sistemul fondurilor administrate privat garantează un anumit cuantum al pensiei**, mult mai previzibil față de cel oferit în sistemul public de pensii.

Desigur că toate aceste garanții au fost avute în vedere de persoanele cu vârsta cuprinsă între 35 și 45 de ani care au optat pentru a adera la sistemul fondurilor de pensii administrate privat.

- i. ***Randamentul fondurilor de pensii administrate privat. Gradul de previzibilitate al pensiei oferite de un fond privat***

Randamentul fondurilor de pensii administrate privat se află în strânsă legătură cu 2 elemente: **cota de contribuție** și rezultatul investițiilor efectuate de fond potrivit normelor și marjelor de risc acceptate. Așa cum anticipam în secțiunea anterioară, această împrejurare conferă un grad ridicat de previzibilitate a cuantumului pensiei ce va fi încasate.

Cota de contribuție afectează în mod direct sumele de bani pe care le au la dispoziție administratorii fondurilor de pensii private pentru a efectua investiții. Iar suma totală aflată la dispoziția administratorilor pilonului II influențează în mod direct posibilitățile investiționale **și implicit randamentul** obținut în urma investirii acestor sume: cu cât suma totală este mai mare, cu atât randamentul este mai mare.

Iar în mod evident, cota de contribuție la și randamentul fondurilor de pensii administrate privat afectează în mod direct pensia acumulată de participanții la Pilonul II. Spre exemplu, în ipoteza în care **cota de contribuție ar rămâne la 5,1% din salariu până la pensionare în loc de 6%** -așa cum era graficul inițial prevăzut prin lege- **este ca și cum Guvernul ar tăia aproape 15% din pensia finală a românilor care contribuie** și care vor ajunge la vârsta pensionării după anul 2045.[\[13\]](#)

Subliniem în acest context că până și în situația în care cota de contribuție către Pilonul II al rămâne constantă, 5,1%, randamentul înregistrat până în prezent de acest pilon va fi cu mult depășit pe măsură ce se acumulează veniturile[\[14\]](#).

Aceasta întrucât simulările arată că în primii 10 ani se acumulează cam a 20-a sau a 25-a parte din ceea ce se va acumula în 40 de ani, presupunând că cineva virează constant de la vârsta de 25 de ani până la 65 de ani. Ce vedem acum în conturile de pensii private reprezintă doar 4-5% din ce am vedea după încă 30 de ani. Explicația este una matematică și ține atât de acumularea constantă de sume în timp, cât și de randamentele compuse pe toată aceasta perioadă.

De altfel, aspectele de mai sus sunt unele de notorietate din punct de vedere economic, iar specialiștii în domeniu le-au confirmat în numeroase rânduri. Grăitor în acest sens este următorul exemplu din cadrul studiului publicat de Contributors[\[15\]](#):

„Prezint rezultatele unei simulări aplicate deținerii medii a unui român, presupunând că a intrat în sistemul de pensii încă de la început:

- are 5.300 RON în contul de Pilon II după aproape 10 ani, conform statisticilor APAPR.

- va contribui constant, cu 160 RON lunar, reprezentând 5,1% x 3150 RON salariul mediu brut estimat pentru anul 2017. În realitate, lucrurile pot sta chiar mai bine, deoarece salariul mediu brut are tendința de creștere pe termen mediu, iar în rezultatele de mai jos nu am presupus nicio creștere în termeni reali a salariului timp de 30 de ani, nici a contribuției.

- randamentul net în termeni reali, după toate comisioanele aplicabile, este prezentat în 3 scenarii: varianta centrală 3,5%/an, optimistă 4%/an, prudentă 3%/an. În perioada recentă, randamentul mediu a fost de 5,5% anual, însă pe termen lung este conservator să considerăm un randament mai redus.

Sumă curentă & Contribuții timp de 360 de luni rămase	Randament mediu anual	Ce sumă vei avea după încă 30 de ani?
5300 RON , 160 RON/lună	4%	126.703 RON
5300 RON , 160 RON/lună	3,5%	115.489 RON
5300 RON , 160 RON/lună	3%	105.414 RON

(...)

Așadar, dacă nu avem surprize din partea vreunui Guvern, **un român care va avea salariul mediu timp de 30 de ani în România ar putea avea peste 25.000 EUR acumulați în contul de Pilon II, la momentul pensionării.** Suma se transformă în pensie lunară, iar soldul rămas în cont va produce în continuare randamente, însă ceva mai mici (estimativ 2-3%/an).

Dacă s-ar modifica regimul pensiilor Pilon II, aceasta ar fi suma potențială deturnată: statul nu te-ar priva de 1.000 euro, ci de un potențial de 25.000 euro.”

De asemenea, se cuvine menționat că analizarea datelor privind pensiile generate de sistemul de pensii de stat (Pilonul I) cu cele generate de sistemul privat de pensii pe bază de capitalizare internă și economisire, s-a ajuns la concluzia că pensiile contribuabililor care au cont deschis la fondurile de pensii private (Pilonul II) sunt mai bune decât cele aferente sistemului de pensii administrat de stat (Pilonul I)[16].

De asemenea, s-a demonstrat că micșorarea contribuției la Pilonul II în favoarea Pilonului 1 conduce la o reducere a pensiilor.[17] În plus, același studiu a demonstrat că intervenirea peste Pilonul II cu orice tip de propuneri este contraproductivă.

Prin urmare, nu se poate considera că transferul acestei contribuții de la Pilonul II la Pilonul I are drept scop creșterea pensiei românilor, așa cum se susține de către Guvern.

Mai mult decât atât, în mod fals susține Guvernul în preambulul în OUG nr. 82/08.11.2017 că având în vedere noile modificări din Codul Fiscal privind așezarea contribuțiilor sociale, reducerea la 3,75% a cotei la Pilonul II nu modifică valoarea absolută a veniturilor care se vor acumula în conturile individuale ale participanților la Pilonul II.

În realitate, așa cum a reieșit din studiile economice efectuate de persoane repute în domeniu[18], față de noua așezare a contribuțiilor între angajat și angajator adoptată prin OUG nr. 79/08.11.2017 pentru modificarea și completarea Legii nr. 227/2015 privind Codul Fiscal, cota de contribuție către Pilonul II necesară pentru a asigura valoarea absolută a sumelor transferate în prezent către Pilonul II este de aproximativ 4,25%.

Așadar, **contrar susținerilor Guvernului din preambulul OUG nr. 82/08.11.2017, noua cotă de contribuție de 3,75% echivalează cu o reducere de aproximativ 12% a veniturilor acumulate în conturile participanților la Pilonul II.** Este ca și cum în condițiile menținerii actualului sistem de așezare a contribuțiilor de asigurări, procentul ar scădea de la 5,1% la circa 4,5%, cu toate consecințele referitoare la afectarea randamentului acestui Pilon potrivit celor mai sus arătate.

- i. ***Măsura scăderii cotei de contribuție la Pilonul II, adoptată prin OUG nr. 82/08.11.2017, conduce la scăderea pensiei acumulate și astfel încalcă dreptul de proprietate privată asupra pensiei***

Astfel cum am arătat anterior, scăderea cotei de contribuție la Pilonul II conduce la scăderea cuantumului pensiei acumulate de un participant la Pilonul II față de ipoteza în care cota de contribuție ar fi fost menținută la nivelul actual, ceea ce echivalează cu o încălcare a dreptului de proprietate privată asupra pensiei care ar fi urmat să se acumuleze potrivit cotelor indicate în reglementarea inițială a Legii nr. 411/2004.

Dreptul la pensie cuvenit în sistemul de pensii administrat privat este indisolubil legat de garanțiile care conferă așteptarea legitimă la încasarea unei pensii corespunzătoare. Practic, dreptul la pensie protejat de dreptul de proprietate este reprezentat de un nivel al pensiei aferent cotei de contribuție prevăzute de lege (în reglementarea sa inițială și nicidecum în contextul unei scăderi a cotei de contribuție) și de maniera de investire a banilor, ale cărei rezultate pot fi analizate din punct de vedere matematic.

Data fiind maniera de reglementare a acestor garanții, respectiv prin prevederea lor în Legea nr. 411/2004, reiese că dreptul la pensie este format din două componente:

- o componentă reprezentată de suma de bani aflată în cont în prezent (adică un bun actual în sensul CEDO);
- o componentă reprezentată de suma de bani ce urmează să se acumuleze potrivit cotelor de contribuție reglementate inițial de Legea nr. 411/2004 (adică o valoare patrimonială cu privire la care se poate pretinde cel puțin o „speranță legitimă” pentru a obține utilizarea efectivă a unui drept de proprietate, deci un bun în sensul CEDO).

Așa cum am arătat, dreptul la pensie se circumscrie noțiunii de bun protejat de dreptul de proprietate privată. Această împrejurare este dublată de faptul că, în cadrul pensiei administrate privat în Pilonul II, fiecare contribuabil este proprietarul veniturilor pentru pensie acumulate în contul său, astfel cum am dezvoltat mai sus.

Ambele componente ale pensiei se încadrează așadar în noțiunea de bun potrivit convenției CEDO.

Astfel cum am dezvoltat mai sus, spre deosebire de sistemul public de pensii, care nu garantează creșterea nivelului pensiei, al cărui quantum este influențat de o serie de factori greu de prezis, sistemul de pensii administrat privat conferă o serie de garanții legate de nivelul cotei de contribuție și respectiv marja de investiții efectuate cu banii viraji.

Curtea Constituțională a decis în repetate rânduri că o scădere a nivelului pensiei reprezintă o încălcare a dreptului de proprietate. Spre exemplu, în *Decizia nr. 1237/6.10.2010*, CCR a statuat că

„Desigur, libertatea de reglementare a legiuitorului nu este una absolută, aceasta neputând justifica încălcarea (...) cerința asigurării unui nivel de trai decent.”

Mai mult, relevând încă o condiție a reglementării dreptului la pensie, CCR, prin *Decizia nr.872 din 25 iunie 2010*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.433 din 28 iunie 2010, stabilea că

*"prin sumele plătite sub forma contribuțiilor la bugetul asigurărilor sociale, persoana în cauză practic **și-a câștigat dreptul de a primi o pensie în quantumul rezultat prin aplicarea principiului contributivității**".*

În sfârșit, sintetizând cele reținute cu privire la dreptul legiuitorului de a interveni legislativ în sensul reducerii quantumului pensiei cuvenite sau aflate în plată, Curtea, prin aceeași decizie, statua că, **având în vedere gradul ridicat de protecție oferit prin Constituție dreptului la pensie,**

"reducerea quantumului pensiei contributive, indiferent de procent și indiferent de perioadă, nu poate fi realizată. Rezultă că art.53 din Constituție nu poate fi invocat ca temei pentru restrângerea exercițiului dreptului la pensie".

Or, în prezenta speță ne aflăm tocmai în ipoteza unei scăderi a quantumului pensiei prin scăderea cotei de contribuție la Pilonul II. După cum am precizat, dreptul la pensie cuprinde atât veniturile deja acumulate în contul personal deschis la fondul de pensii publice, cât și drepturile bănești care urmau a se acumula în urma achitării contribuției către Pilonul II la nivelul inițial reglementat, garantat și singurul prefigurat de către părți.

Măsurile adoptate prin OUG nr. 82/08.11.2017 afectează dreptul de proprietate asupra celei de-a doua componente a dreptului la pensie, adică a componentei ce urma să se acumuleze potrivit cotelor indicate în reglementarea inițială a Legii nr. 411/2004.

Reducerea cotei de contribuție la Pilonul II reprezintă o pierdere ireversibilă a acestei componente a dreptului la pensie, deci o veritabilă expropriere efectuată de stat.

Prin măsura de reducere a cotei de contribuție la Pilonul II scade însuși cuantumul pensiei ce urmează a fi primite de beneficiarii Pilonului II față de ipoteza în care cuantumul cotei de contribuție ar fi fost menținut, ceea ce echivalează cu **o veritabilă încălcare a dreptului de proprietate privată asupra pensiei.**

Așa cum reiese din preambulul OUG nr. 82/08.11.2017, **măsura nu este adoptată întrucât se impune pentru apărarea drepturilor și libertăților cetățenești, ci pentru a putea duce la îndeplinire un Program de Guvernare pentru care nu există resurse financiare suficiente.**

Așadar, reducerea cotei de contribuție la Pilonul II nu îndeplinește niciuna din condițiile pentru restrângerea legitimă a exercițiului dreptului de proprietate, ci reprezintă o veritabilă încălcare a dreptului de proprietate privată asupra pensiei așa cum este prevăzut de art. 44 din Constituție și art. 1 Protocolul 1 la CEDO.

- i. ***Măsura scăderii cotei de contribuție la Pilonul II adoptată prin OUG nr. 82/08.11.2017 creează o discriminare între angajații din sectorul public și cei din sectorul privat, încălcând astfel principiul ocrotirii în mod egal al dreptului de proprietate privată asupra pensiei și principiul egalității în fața legii***

Suplimentar față de împrejurarea că, așa cum am arătat mai sus, scăderea cotei de contribuție la pilonul II conduce la scăderea pensiei acumulate, ca efect al aceleiași măsuri pensia acumulată de salariații din mediul privat scade într-un procent mai mare decât pensia acumulată de salariații din mediul public.

Deși aparent reducerea contribuției către Pilonul II de pensii la 3,75% se aplică în mod egal tuturor cetățenilor, în realitate, împrejurarea că același procent se aplică în cazul salariaților din instituțiile publice la o bază de calcul mai mare (determinată de majorarea salariului brut al personalului plătit din fonduri publice cu un procent între 25% și 31% prin Legea-cadru nr. 153/2017) are ca efect o diminuare a pensiei acumulate în sistemul privat de pensii mai mică decât diminuarea suferită de angajații din companiile private (în cazul cărora nu a operat în paralel nicio creștere a salariului brut reprezentând baza de calcul a contribuției către Pilonul I

Spre exemplu, pornind de la același quantum al salariului brut de 3.329 de lei al unui angajat dintr-o instituție publică și al unui angajat dintr-o companie privată, măsurile adoptate conduc la un efect direct asupra celor două categorii de angajați după cum urmează:

- salariul brut al unui angajat din sistemul public va deveni începând cu 01.01.2018 minim 4.161 lei (potrivit art. 38 din Legea-cadru nr. 153/2017) sau 4.360 lei (în cazul demnitarilor și al altor categorii de bugetari, potrivit art. 13 din aceeași lege);
- începând cu 01.01.2018, după transferul contribuțiilor prevăzute prin OUG nr. 79/2017 pentru modificarea și completarea Legii nr. 227/2015 privind Codul fiscal, salariul brut al unui angajat din mediul privat va deveni 3.996 lei;
- noua cotă de contribuție către Pilonul II de pensii de 3,75% se va aplica așadar la o bază diferită de calcul în cazul angajaților din sistemul public, respectiv celor din sistemul privat;
- în cazul unui salariat din mediul public, contribuția la pensia acumulată în cadrul Pilonului II scade cu o sumă cuprinsă între 156 lei/an (în cazul angajaților din domeniul public cărora li se aplică art. 38 din Legea-cadru nr. 153/2017) și 72 de lei/an (în cazul demnitarilor și al altor categorii de bugetari, potrivit art. 13 din aceeași lege)[\[19\]](#);
- în cazul unui salariat din mediul privat, contribuția la pensia acumulată în cadrul Pilonului II scade cu 239 lei/an;
- așadar, contribuția (și implicit pensia acumulată în Pilonul II) unui salariat din mediul public scade cu 30%-70% mai puțin decât contribuția unui salariat dintr-o companie privată.

Este evident așadar că efectul măsurilor adoptate creează o diferențiere între angajații din instituțiile publice și cei din companiile private, din momentul ce în privința celor din urmă, contribuția la pilonul II (și implicit pensia acumulată) scade mai mult decât în cazul angajaților din domeniul public. Prin urmare, dreptul de proprietate asupra pensiei acumulate în cadrul Pilonului II este afectat în mod diferit în cazul unui salariat din sistemul public față de cazul unui salariat dintr-o companie privată.

Așadar, din moment ce dreptul de proprietate privată este afectat în mod diferit în cazul unui angajat dintr-o companie privată față de cazul unui angajat dintr-o instituție publică, încălcându-se astfel art. 44 alin. (2) din Constituție.

Fără putință de tăgadă, angajații unor instituții publice și cei ai unor companii private se află într-o situație identică, astfel că ar trebui să li se aplice același tratament juridic. Cum acest lucru nu se întâmplă, ne aflăm și în prezența unei încălcări a art. 16 din Constituție care consacră principiul egalității în fața legii.

Mai mult decât atât, în exemplul anterior al unui salariat din mediul privat al cărui salariu actual este de 3.329 lei, o dată cu transferul contribuțiilor prevăzute prin OUG nr. 79/2017 pentru modificarea și completarea Legii nr. 227/2015 privind Codul fiscal, contribuția la Pilonul I (bugetul asigurărilor de stat) crește cu 1716 lei, iar contribuția la Pilonul II scade cu 239 lei/an. Ca efect cumulat al acestor două măsuri în privința celor 2,6 milioane de angajați din mediul privat, prin faptul că subvenția de la bugetul de stat către bugetul asigurărilor sociale de stat (Pilonul I) se reduce în acest mod, în favoarea bugetului de stat se creează un beneficiu indirect de peste 600 milioane de lei, fonduri afectate pentru majorarea salariilor brute ale angajaților din sistemul public potrivit art. 13 și 38 din Legea-cadru nr. 153/2017.

Prin urmare, măsurile amintite încalcă și justa așezare a sarcinilor fiscale prevăzută de art. 56 alin. (2) din Constituție, potrivit căruia sistemul legal de impuneri trebuie să asigure așezarea justă a sarcinilor fiscale.

În concluzie, măsurile atacate creează un avantaj nejustificat angajaților din sistemul public față de cei din companiile private în privința dreptului de proprietate asupra pensiei acumulate în sistemul Pilonului II, cu toate că aceste categorii de angajați se află în situații juridice identice. Așadar, măsurile atacate încalcă atât dreptul de proprietate privată sub aspectul ocrotirii acestuia în mod egal, cât și principiul egalității în fața legii și principiul justei așezări a sarcinilor fiscale.

III.) Prevederea contestată încalcă principiile previzibilității și accesibilității normei legale

1.) Consacrarea principiilor previzibilității și accesibilității normei legale în doctrina și practica judiciară

(i) Viziunea doctrinei asupra principiilor previzibilității și accesibilității normei legale

Potrivit art. 1 alin. 5 din Constituția României:

”În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie”.

În strânsă legătură cu principiul general al legalității, consacrat în art. 1 alin (5) din Legea fundamentală în jurisprudență s-a conturat un alt principiu, cel al securității juridice, în privința căruia, doctrina a sesizat, pe bună dreptate, că reprezintă, deopotrivă, un principiu fundamental al statului de drept, stat care este apreciat în bună măsură în funcție de calitatea legilor sale[20].

Așa cum s-a arătat[21] pentru a respecta legea, ea trebuie cunoscută și înțeleasă, iar pentru a fi înțeleasă, trebuie să fie suficient de precisă și previzibilă, așadar să ofere securitate juridică destinatarilor săi.

Principiul securității juridice nu are o consacrare constituțională expresă, fiind o creație a jurisprudenței dezvoltată în baza art. 1 alin. (5) din Legea fundamentală, însă așa cum s-a arătat[22] acesta este deopotrivă un principiu fundamental al statului de drept. Previzibilitatea și accesibilitatea normelor reprezintă atât factori ai securității cât și cerințe pe care legiuitorul trebuie să le urmărească în adoptarea actelor normative. Acesta trebuie să se asigure nu numai existența și aplicarea legii, ci și calitatea acesteia.

În doctrină s-a afirmat[23] că „*accesibilitatea și previzibilitatea unei norme de conduită socială și, a fortiori, a unei norme juridice sunt condiții imanente ale acesteia, în lipsa lor acea normă negându-și rostul. Mai mult chiar, am spune că o normă juridică inaccesibilă și/sau imprevizibilă introdusă în viața socială este ori poate fi mai păgubitoare decât inexistența ei, pentru prea simplul motiv că o normă care nu există nu poate antrena răspunderea juridică, pe când una care există, dar de nimeni înțeleasă cum s-ar cuveni, rămâne un mijloc perfid oficializat de a face rău destinatarilor ei.*”

Așa cum rezultă chiar din jurisprudența Curții Constituționale, **previzibilitatea și accesibilitatea au devenit condiții esențiale ale calității și constituționalității normei juridice**[24] pe care Curtea le verifică inclusiv din oficiu.

Fiind în mod evident principii de rang constituțional apreciem că flagranta lor încălcare cum este cazul în speță permite ca acestea să fundamenteze în mod distinct declararea ca neconstituțională a normelor atacate.

(ii) Jurisprudența Curții Constituționale, a CEDO și a Curții de Justiție a Uniunii Europene referitoare la principiile previzibilității și accesibilității normei legale

Așa cum anticipat mai sus, noțiunea de lege include și condiția calitativă a previzibilității și clarității normei legale, cum de altfel au statuat atât Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cât și Curtea Constituțională.

În jurisprudența Curții Constituționale[25] s-a reținut că „*pentru a fi respectată de destinatarii săi, legea trebuie să îndeplinească anumite cerințe de claritate și previzibilitate, astfel încât acești destinatari să își poată adapta în mod corespunzător conduita.*” În concret, prin decizia citată CCR a constatat că art. 348 alin. (2) din Ordonanța de urgență nr. 91/2013 care prevede aplicarea imediată a acestor dispoziții și pentru procedurile de insolvență aflate în derulare la data intrării sale în vigoare (...) lipsesc norma legală de previzibilitate.

Lipsa de accesibilitate și previzibilitate a dispozițiilor legale a fost sancționată spre exemplu și prin Decizia nr. 453/2008[26], în care CCR a reținut că modificările propuse de legiuitor sunt imprecise

și inadecvate, și a constatat că „în condițiile în care prin legea criticată sunt reglementate măsuri excesive, insuficient elaborate, uneori imposibil de realizat, dar cu efect evident neconstituțional, este necesară înlăturarea acestora”.

Printr-o altă Decizie[27] recentă, CCR a reținut că lipsa de claritate și previzibilitate a normelor care guvernau o procedură de sancționare conduc la încălcarea inclusiv a art. 6 privind dreptul la un proces echitabil din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. În considerentele Deciziei s-a mai reținut că: **soluțiile preconizate de un act normativ nu trebuie aplicate în mod aleatoriu, legiuitorul fiind obligat să stabilească condiții, modalități și criterii clare și precise.** Prin urmare, CCR a statuat că un text normativ confuz, neclar și imprecis, respectiv lipsit de previzibilitate, este neconstituțional, fiind contrar art. 1 alin. (5) din Constituție privind obligativitatea respectării Constituției, a supremației sale și a legilor.

Principiul garantării previzibilității și accesibilității legii a fost reflectat și în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Curtea Europeană a statuat că norma legală trebuie să fie suficient de accesibilă și de previzibilă, astfel încât să permită cetățeanului să dispună de informații suficiente asupra normelor juridice aplicabile într-un caz dat și să fie capabil să prevadă, într-o măsură rezonabilă, consecințele care pot apărea[28].

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că accesibilitatea și previzibilitatea normei juridice constituie o garanție a principiului securității juridice[29]. Spre exemplu, în cauze precum Sunday Times contra Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat că legea trebuie să asigure un grad sporit de precizie: „nu poate fi considerată «lege» decât o normă enunțată cu suficientă precizie, pentru a permite individului să-și regleze conduita. **Individul trebuie să fie în măsură să prevadă consecințele ce pot decurge dintr-un act determinat**”.

În același timp, CJUE prin decizii de speță a impus ca legislația să fie clară și predictibilă, unitară și coerentă, evitând modificările normelor juridice și asigurând stabilitatea regulilor instituite prin acestea.

De asemenea, jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene[30] a recunoscut în mod implicit necesitatea respectării așteptărilor legitime ale cetățenilor cărora li se adresează o reglementare legală. Spre exemplu încălcarea principiului securității juridice a fost sancționată de Curtea de Justiție a Comunităților Europene în Cauza C-381/97, Belgocodex c. Belgiei.

2.) Dispoziția contestată încalcă principiului previzibilității și accesibilității legii prin stabilirea în mod aleatoriu a unei noi cote de contribuție la Pilonul II

Prin prevederile art. II din OUG 82/08.11.2017 legiuitorul român instituie cu titlu de noutate în sistemul de pensii o modificare a condițiilor contractuale agreeate la momentul aderării între contribuabil și fondul de pensii prin micșorarea cotei de contribuție virate la fondul de pensii care administrează privat acea contribuție.

- i. ***Nota de fundamentare și preambulul OUG nr. 82/08.11.2017 nu conțin nicio justificare pentru care noua cotă de contribuție la Pilonul II este de 3,75% și nu un alt procent. Cota modificată de 3,75% este aleasă în mod aleatoriu***

Sub un prim aspect, OUG nr. 82/08.11.2017 prevede că noua cotă de contribuție la Pilonul II este de 3,75% pentru a fi asigurate resursele financiare necesare implementării Programului de Guvernare 2017 – 2020.

Cu toate acestea, nici în preambulul OUG și nici în nota sa de fundamentare nu este prevăzută nicio justificare pentru care cota de 3,75% și nu o altă cotă, mai mare sau mai mică, este în măsură să asigure aceste resurse financiare. Nici în preambulul OUG și nici în nota sa de fundamentare nu există vreo referire, cât de sumară, la raționamentul matematic, calculele, studiile economice sau studiile de impact care au determinat Guvernul să legifereze o cotă de contribuție la Pilonul II de 3,75% și nu o altă cotă.

Or, **măsura de modificare a cotei de contribuție la Pilonul II de la 5,1% la 3,75% nu poate fi adoptată decât în urma unor studii temeinice** care să confirme justetea economică a acestui demers și utilitatea sa pentru scopul urmărit de Guvern.

Prin urmare, nu se poate concluziona decât că **noua cotă de 3,75% este aleasă în mod aleatoriu, cu încălcarea principiilor previzibilității și accesibilității normei legale.**

Împrejurarea că baza de calcul la care se aplică noua cotă de 3,75% este una crescută ca urmare a transferului sarcinii achitării contribuțiilor sociale de la angajator la angajat nu justifică nici afirmația din preambulul OUG în sensul că valoarea absolută a veniturilor participanților la pilonul II se menține și nici de ce tocmai 3,75% este noua cotă aleasă pentru contribuția la Pilonul II.

Cu alte cuvinte, simpla împrejurare că noua cotă de 3,75% se aplică unei baze de calcul crescute față de cea la care se aplica anterior cota de 5,1% nu este suficientă:

- pentru a demonstra că valoarea absolută a veniturilor participanților la pilonul II rămâne constantă ,
- și nici pentru a înlătura obligația Guvernului de a demonstra cu studii economice temeinic fundamentate că doar cota de 3,75% și nu o altă cotă este cea necesară pentru a atinge scopul declarat de Guvern de asigurare a resurselor financiare pentru implementarea Programului de Guvernare.

În mod fals susține Guvernul în preambulul în OUG nr. 82/08.11.2017 că reducerea la 3,75% a cotei la Pilonul II nu modifică valoarea absolută a veniturilor care se vor acumula în conturile individuale ale participanților la Pilonul II.

În realitate, așa cum a reieșit din studiile economice efectuate de persoane reputate în domeniu[31], față de noua așezare a contribuțiilor între angajat și angajator adoptată prin OUG nr.

79/08.11.2017 pentru modificarea și completarea Legii nr. 227/2015 privind Codul Fiscal, cota de contribuție către Pilonul II necesară pentru a asigura valoarea absolută a sumelor transferate în prezent către Pilonul II este de aproximativ 4,25%.

Prin urmare, **orice diminuare a cotei de contribuție sub nivelul de 4,25% în condițiile trecerii la noul sistem de așezare a contribuțiilor de asigurări reprezintă o reducere a cuantumului veniturilor acumulate în conturile participanților la Pilonul II comparativ cu situația actuală.**

Contrar susținerilor Guvernului neîntemeiate pe niciun studiu din preambulul OUG nr. 82/08.11.2017, noua cotă de contribuție de 3,75% echivalează cu o reducere de aproximativ 12% a veniturilor acumulate în conturile participanților la Pilonul II.

În realitate, aspectul absolut esențial ce trebuie observat și este pe deplin demonstrat de argumentele prezentate este că **o astfel de schimbare legislativă sfidează orice previzibilitate**. La data de 15.12.2016, Guvernul (Cioloș) a aprobat ordonanța de urgență prin care a menținut la nivelul de 5,1% nivelul contribuțiilor la Pilonul II de pensii, pentru primele două luni din 2017, pentru ca noul Guvern să aibă timp să decidă nivelul care se va aplica până la finalul anului. Ulterior, Guvernul (Grindeanu) a decis menținerea contribuțiilor la Pilonul II de pensii la nivelul actual, fiind promisă pentru anul următor o majorare până la nivelul asumat în urmă cu 10 ani, de 6%. Menționează proiectul de act normativ aprobat la acea vreme că: *"Prevederile art. 18 alin. 2, art. 19, art. 21, art. 22 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 99/2016 se aplică în mod corespunzător și în perioada 1 martie – 31 decembrie 2017. Începând cu 1 ianuarie 2018 cota de contribuție la fondurile de pensii administrate privat se majorează la 6%".* În niciun caz însă nu se preconiza o scădere a valorii procentuală, dublată și de o scădere a valorii sumelor virate către acest sistem.

- i. ***Măsura de reducere a cotei de contribuție reprezintă o ingerință în relațiile contractuale dintre un participant la Pilonul II și administratorul contribuțiilor sale, ingerință care nu putea fi prevăzută la momentul aderării la Pilonul II***

Sub un al doilea aspect, măsura propusă de Guvern reprezintă o ingerință în relațiile contractuale ale participanților la Pilonul II cu administratorii contribuțiilor, ingerință care nu este previzibilă și accesibilă pentru participanții la pilonul II.

Subliniem că măsura adoptată de Guvern nu presupune un acord din partea contribuabilului pentru micșorarea cotei de contribuție ce va fi virată către fondul administrat privat.

Din contră, măsura intervine în contextul în care, la momentul încheierii contractului, contribuabilul avea reprezentarea că, potrivit art. 43 alin. (3) din Legea nr. 411/2004, cota de contribuție la fondurile private va crește în mod constant cu 0,5% pe an până în anul 2016, ajungând până la 6% în anul 2016.

În dreptul românesc principiul care guvernează relațiile contractuale dintre părți este cel al libertății de voință, principiu consacrat în dreptul național dintotdeauna și cu privire la care un cetățean nu ar fi avut prefigurarea unei modificări.

Or, în condițiile în care la momentul aderării la un fond de pensii administrat privat, contribuabilul avea reprezentarea virării unei contribuții în continuă creștere (până la 6%) către fondul de pensii și implicit dreptul de a primi o pensie proporțională, modificarea contribuției achitate către fondul de pensii apare ca o adevărată ingerință în acordul contractual al părților.

Mai mult decât atât, potrivit art. 35 din Legea nr. 411/2004, după aderare, participanții sunt obligați să contribuie la un fond de pensii și nu se pot retrage din sistemul fondurilor de pensii administrate privat pe toată perioada pentru care datorează contribuția de asigurări sociale la sistemul public de pensii, până la deschiderea dreptului la pensia privată.

Or, în acest context, o persoană cu vârsta între 35 și 45 de ani de exemplu, care a optat să adere la fondurile de pensii administrate privat (și implicit imposibilitatea de a se retrage până la deschiderea dreptului la pensia privată) tocmai în considerarea caracteristicii de creștere a contribuției și implicit a pensiei, se află în urma adoptării OUG în situația de a fi împiedicată să părăsească un contract ale cărui condiții au fost modificate substanțial, tocmai în aspectele care formau cauza aderării la fondurile de pensii private. **O astfel de modificare legislativă intervenită brusc face imposibilă adaptarea în mod corespunzător a conduitei destinatarilor legii, ceea ce face ca aceste norme să încalce principiul previzibilității și accesibilității.**

Sub un alt aspect, rigorile constituționale impun ca posibilitatea modificării normelor juridice să fie limitată, respectiv dacă aceasta este necesară să intervină gradual, astfel încât să se asigure coerența și climatul de securitate necesar dezvoltării unor relații economice normale inclusiv în relația consumator-profesionist.

Prevederile criticate lasă fără efect voința inițială a părților la încheierea contractului (*mutuus consensus*) **printr-o modificare care nu putea fi prefigurată**, fiind evidentă **încălcarea de către legiuitor a principiului previzibilității și accesibilității legii.**

Astfel, previzibilitatea impunea menținerea aceluiași efecte ale contractului dintre contribuabil și fondul de pensii cu cele pe care părțile le-au prevăzut sau ar fi putut în mod rezonabil să le preconizeze la momentul încheierii contractului, respectiv a faptului că pensia care i se va cuveni contribuabilului la atingerea vârstei pensionării va fi cea rezultată în urma cumulării contribuției lunare la cota agreată și a randamentului fondului privat de pensii (aceasta în contextul diferenței de randament dintre cele două sisteme, aspecte dezvoltate *supra*).

Din această perspectivă, apreciem că prevederile art. II din 82/08.11.2017 nu aveau cum să fie în mod rezonabil prevăzute la momentul încheierii contractului.

Având în vedere că art. II din 82/08.11.2017 contravine oricărei așteptări legitime a contribuabilului, respectiv fondului de pensii în legătura cu derularea raportului contractual, acesta încalcă principiul previzibilității și accesibilității legii.

IV.) Prevederea atacată încalcă dreptul la un nivel de trai decent

1. Reglementarea constituțională a dreptului la un nivel de trai decent

Art. 47 din Constituție prevede:

„(1) Statul este obligat să ia măsuri de dezvoltare economică și de protecție socială, de natură să asigure cetățenilor un nivel de trai decent.

(2) Cetățenii au dreptul la pensie, [...]. Cetățenii au dreptul și la măsuri de asistență socială, potrivit legii.”

La rândul său, **art. 135 alin. (2) din Constituție** prevede:

„(2) Statul trebuie să asigure:

a) libertatea comerțului, protecția concurenței loiale, crearea cadrului favorabil pentru valorificarea tuturor factorilor de producție;

f) crearea condițiilor necesare pentru creșterea calității vieții.”

Dreptul la un nivel de trai decent cuprinde îndeosebi dreptul la condiții rezonabile de existență și la ameliorarea lor continuă, dreptul la hrană, îmbrăcăminte și locuință satisfăcătoare, care să asigure cetățeanului și familiei lui un trai civilizat, decent.^[32]

Statului îi revine obligația de a asigura cetățenilor săi condițiile necesare pentru un nivel de trai decent, pentru creșterea calității vieții, aspecte care se realizează prin implementarea unor măsuri de protecție socială și prin garantarea dreptului la pensie. În realizarea acestui principiu constituțional, statul poate adopta politici în domeniul drepturilor de asigurări sociale, destinate să reglementeze condițiile concrete care se impun a fi îndeplinite pentru a beneficia de dreptul la pensie, precum și conținutul acestui drept (inclusiv modalitatea de calculare a cuantumului acestor prestații de asigurări sociale).

2. Textul contestat încalcă obligația statului de a lua măsuri în vederea asigurării unui nivel de trai decent

Analizând preambulul OUG nr. 82/08.11.2017, prin prisma impactului social prognozat, rezultă că emiterea acestui act normativ are în vedere implementarea programului de Guvernare 2017-2020 menit a crește bunăstarea cetățenilor.

Considerăm că aceste susțineri sunt lipsite de orice suport real, întrucât în contextul realităților economice și sociale, măsura de transfer a contribuției de la Pilonul II la Pilonul I plasează contribuabilii într-o situație mai defavorabilă și nu invers, așa cum se pretinde.

Din măsurile luate prin OUG nr. 82/08.11.2017 se pot concluziona următoarele:

- scăderea contribuției vărsate la Pilonul II și creșterea contribuției la Pilonul I au ca efect scăderea pensiei;
- scăderea contribuției vărsate la Pilonul II are efecte negative asupra continuării activității de către fondurile de pensii private obligatorii.

Sub un prim aspect, reducerea contribuției către fondul de pensii private obligatorii diminuează resursele acestora din urmă pentru efectuarea de investiții. În consecință, randamentul acestor fonduri de pensii va fi cu mult diminuat. Ar trebui avut în vedere suplimentar că menținerea unui nivel de constant de contribuție atrage în timp o creștere a randamentului compus, sumele aflate la ora actuală în conturile contribuabililor reprezentând doar 4-5% din cele care se vor afla în cont în următorii 3 ani.

Prin urmare, ca rezultat al diminuării cotei de contribuție la fondurile de pensii private obligatorii, participanții sunt privați de diferența dintre suma pe care o vor obține după aplicarea noilor cote și suma pe care ar fi putut-o obține dacă nivelul de contribuție ar fi rămas constant.

În acest context, nu poate fi conceput cum măsura de diminuare a contribuțiilor respectă corolarul creșterii calității vieții cetățenilor reglementat în art. 135 din Constituție.

Din contră, ca urmare a măsurilor expuse, situația contribuabililor se va înrăutăți. Or, în acest context, aceste măsuri contravin obligației statului de a crea condițiile necesare pentru creșterea calității vieții.

Sub un al doilea aspect, reducerea contribuției virate la fondul pensiilor private se va răsfrânge și asupra fondurilor de administrare a pensiilor private. Diminuarea contribuției va avea un impact semnificativ asupra politicii de investiție care va trebui urmată de fondurile de administrare. Astfel, rămase fără resurse, acestea vor fi obligate să își reducă în mod semnificativ investițiile și chiar să vândă într-un termen foarte scurt anumite active pentru a-și asigura resursele necesare investițiilor.

În aceste condiții, măsura Guvernului reprezintă o imixtiune în politica de investiții a fondurilor de administrare a pensiilor private. O astfel de măsură contravine art. 135 din Constituție, potrivit căruia statul trebuie să asigure libertatea comerțului.

Pentru toate aceste motive, **vă adresăm solicitarea ca**, în conformitate cu prevederile art. 13 lit. f) și în considerarea art.14 din Legea nr. 35 din 13 martie 1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatul Poporului, republicată, **să sesizați Curtea Constituțională pentru a se constata și pronunța neconstituționalitatea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 82/2017** pentru modificarea și completarea unor acte normative, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 902 din 16 noiembrie 2017.

În drept, ne motivăm Cererea de sesizare și Excepția de neconstituționalitate pe dispozițiile art.1 alin. (5), art.44 alin.(1)și (2) din Constituție coroborat cu art.47 alin.(2) și art.41 alin.5 din Constituție, art.47 alin(1) și art.135, art.115 alin.(4) și alin. (6) din Constituția României; art.13 lit.f) și art.14 din Legea nr.35/1997 și ale art. 11 alin.(1) din Legea 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale.

-
- [1] Decizia nr.755 din 16 decembrie 2014 publicată în Monitorul Oficial nr. 101/9.02.2015
- [2] a se vedea, în acest sens, *mutatis mutandis* și Decizia nr.70 din 27 februarie 2001, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.236 din 10 mai 2001, sau Decizia nr.188 din 2 martie 2010, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.237 din 14 aprilie 2010
- [3] Noul Cod Civil prevede în Cartea a III-a, Titlul II un capitol întreg privitor la „Limitele juridice ale dreptului de proprietate privată”.
- [4] I. Muraru, S. Tanasescu, Drept Constituțional și Instituții Politice, 2008, p.176.
- [5] De exemplu Cauza Kjartan Asmundsson contra Islandei, 2004, Cauza Moskal contra Poloniei, 2009
- [6] Decizia nr. 694/2015 din 20 octombrie 2015 publicată în Monitorul Oficial nr. 948/22.12.2015.
- [7] Decizia nr.139 din 14 decembrie 1994 publicată în Monitorul Oficial nr.353/21.12.1994.
- [8] Decizia nr.1276 din 12 octombrie 2010 publicată în Monitorul Oficial nr.746/09.11.2010.
- [9] Decizia nr.430 din 24 octombrie 2013 publicată în Monitorul Oficial nr.50/21.01.2014.
- [10] A se vedea în acest sens Decizia nr. 67 din 26.02.2015 publicată în Monitorul Oficial nr. 185/18.03.2015, Decizia nr. 1/8.02.1994 publicată în Monitorul Oficial nr. 69 din 16.03.2014
- [11] A se vedea în acest sens Decizia nr. 86/27.02.2003 publicată în Monitorul Oficial nr. 207/31.03.2003, Decizia nr.685 din 28.06.2012, publicată în Monitorul Oficial nr.470 din 11.07.2012, Decizia nr. 164 din 12.03.2013, publicată în Monitorul Oficial nr. 296 din 23.05.2013, Decizia nr. 681 din 13.11.2014, publicată în Monitorul Oficial nr.889 din 8.12.2014
- [12] A se vedea în acest sens Decizia nr. 67 din 26.02.2015 publicată în Monitorul Oficial nr. 185/18.03.2015, Decizia nr.62 din 21.10.1993 publicată în Monitorul Oficial nr. 49 din 25.02.1994, Decizia nr. 681 din 13.11.2014, publicată în Monitorul Oficial nr.889 din 8.12.2014
- [13] Datele au fost preluate din Studiul publicat de Cristian Tudorescu pe site-ul www.contributors.ro la 04.07.2017 sub titlul "Ce nu se spune despre banii din Pilonul II de pensii: cine are acum 1.000 de euro acumulați poate avea peste 25.000 de euro la vârsta pensionării"
- [14] idem

[15] idem

[16] Studiu expert forum – EFOR Policy Bried no. 34 data 05.09.2017

[17] Studiu publicat de Nicoleta Ciurilă cu titlul "*Cât este randamentul pilonului I de pensii?*" pe site-ul www.Ccontributors.ro la data de 31.08.2017

[18] A se vedea spre exemplul studiul "*Ce înseamnă modificarea cotei de contribuție către Pilonul II?*" publicat de dl. Bogdan Dumitrescu pe site-ul www.contributors.ro, articol disponibil la adresa <http://www.contributors.ro/economie/ce-inseamna-modificarea-cotei-de-contribu%C8%9Bie-catre-pilonul-iice-inseamna-modificarea-cotei-de-contribu%C8%9Bie-catre-pilonul-ii/>

[19] A se vedea în acest sens și calculele efectuate de Moise Guran, disponibile la linkul <https://www.moise.ro/2017/11/10/atentia-domnului-victor-ciorbea-avocatul-poporului/>

[20] Sorin Popescu, Cătălin Ciora, Victoria Țândăreanu, *Aspecte practice de tehnică și evidență legislativă*, Editura Monitorul Oficial, 2008, p. 7.

[21] I. Predescu, M. Safta, Principiul securității juridice, fundament al statului de drept. Repere jurisprudențiale. Buletinul Curții Constituționale Nr.1/2009.

[22] Idem

[23] I. Deleanu, "Accesibilitatea" și "previzibilitatea" legii în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și a Curții Constituționale Române, revista Dreptul nr. 8/2011, p. 52-53.

[24] Decizia nr. 447/ 2013, publicată în Monitorul Oficial nr. 674 din 1 noiembrie 2013

[25] Idem

[26] Decizia nr. 453/2008 publicată în Monitorul Oficial nr. 374 din 16 mai 2008.

[27] Decizia nr. 196/2013 publicată în Monitorul Oficial nr. 231 din 22 aprilie 2013

[28] Hotărârea Amann împotriva Elveției, cauza Rotaru c/România, par. 52., 55., cauza Lupsa c. Romaniei, paragraful 32

[29] a se vedea în acest sens cauze precum Sunday Times contra Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, 1979, Rekvenyi contra Ungariei, 1999, Rotaru împotriva României, 2000, Damman împotriva Elveției, 2005

[30] Hotărârea din 15 iulie 2004, pronunțată în Cauza C-459/02 — Willy Gerekens și Asociația agricolă Procol pentru promovarea comercializării produselor lactate împotriva Marelui Ducat al Luxemburgului, paragrafele 23 și 24, sau Hotărârea din 29 iunie 2010, pronunțată în Cauza C-550/09 — Proces penal împotriva lui E. și F., paragraful 59.

[31] A se vedea spre exemplul studiul "*Ce înseamnă modificarea cotei de contribuție către Pilonul II?*" publicat de dl. Bogdan Dumitrescu pe site-ul , articol disponibil la adresa www.contributors.ro

[32] I. Muraru, E.S. Tanasescu – "*Drept constitutional și institutii politice*", vol. I, ed, a XI – a, Ed. All Beck, Bucuresti, p. 205